

Learning by doing ve výuce výzkumu v ošetřovatelství na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Souhrn:

V letech 2017–2022 probíhal na Univerzitě Karlově projekt Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání – Zvýšení kvality vzdělávání na Univerzitě Karlově a jeho relevance pro potřeby trhu práce, jehož součástí byl na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy (LF UK) i dílčí projekt Modul Evidence-based practice ve výuce ošetřovatelské péče. Tento projekt byl zaměřen na prozkoumání možnosti inovovat výuku zaměřenou na výzkum v ošetřovatelství.

Jako rámec projektu byl vybrán projekt RN4CAST a po souhlasu autorů evropské studie byl rozpracován do dílčích etap. Práce na projektu se účastnila skupina studentů, realizoval se tak princip learning by doing. Sběr dat proběhl ve spolupráci s Fakultní nemocnicí Královské Vinohrady a Ústřední vojenskou nemocnicí – Vojenskou fakultní nemocnicí Praha. Výsledky této části projektu byly prezentovány na konferenci s mezinárodní účastí. Pro potřeby výuky studentů bakalářského oboru Všeobecné ošetřovatelství na 3. LF UK byl vytvořen unikátní sborník, který mapuje jednotlivé fáze pilotního projektu výuky výzkumu v ošetřovatelství.

Klíčová slova:

inovace výuky, výzkum v ošetřovatelství, studium ošetřovatelství

Summary:

Learning by doing in teaching research in nursing at the 3rd Faculty of Medicine, Charles University, Prague

In the years 2017–2022, the project “Operational program Research, development and education – increasing the quality of education at Charles University and its relevance to the needs of the labor market” took place at Charles University, being part of 3rd Faculty of Medicine, Charles University, and the sub-project “Evidence-based practice module in the teaching of nursing care”. This project aimed to find out the possibility of innovating research-oriented teaching in nursing.

The project RN4CAST was chosen as the framework of the , and, after the approval of the authors of the European study, it was developed into partial stages. A group of students participated on the project; thus, the principle of “learning by doing” was implemented. Data collection took place in cooperation with University Hospital Královské Vinohrady and Central Military Hospital – Military University Hospital, Prague. The results of this part of the project were presented at a conference with international participation. A unique collection, which maps the individual phases of the pilot project of teaching research in nursing, was created for the needs of the students of bachelor’s degree in general nursing at 3rd Faculty of Medicine, Charles University.

Keywords:

teaching innovations, nursing research, nursing studies

**PhDr. Marie Zvoníčková¹,
Mgr. Tereza Bakusová¹,
PhDr. Magda Hubner^{1,2},
MUDr. Tomáš Kostrhun³,
Mgr. Václava Otcová, MBA^{1,2},
PhDr. Hana Svobodová, Ph.D.¹,
Mgr. Anna Vojáčková¹,
Mgr. Renata Vytečková¹**

¹ Ústav ošetřovatelství, 3. lékařská fakulta, Univerzita Karlova

² Ústřední vojenská nemocnice – Vojenská fakultní nemocnice Praha

³ IT oddělení, 3. lékařská fakulta, Univerzita Karlova

Úvod

Projekt Modul Evidence-based practice ve výuce ošetřovatelské péče proběhl na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy (LF UK) v letech 2017–2022.

Na 3. LF UK probíhá bakalářské studium sester od roku 1992, zpočátku fungovalo jako rozšiřující bakalářské studium oboru Zdravotní vědy, od roku 2002 jako kvalifikační pro obor Všeobecná sestra. Počet

studentů se za dobu existence studia ztrojnásobil.

Na prvním stupni vysokoškolského vzdělání v profesně orientovaných bakalářských oborech se velký důraz klade na praktickou přípravu. K charakteristickým rysům moderního ošetřovatelství patří kromě jiného i vědecký charakter péče, který se projevuje praxí založenou na důkazech. Studenti však bohužel v praxi od sester velmi rychle přejímají názory, že praxe založená na důkazech a ošetřovatelský výzkum jsou ztrátou času, do sesterské práce tak úplně nepatří, a i kdyby ano, tak na to není čas. Tento negativní postoj se pak dále promítá i do předmětů, které se nějakým způsobem k výzkumu vztahují, zejména pak do přístupu ke zpracování bakalářské práce. Zvyšující se počet studentů oboru Všeobecné ošetřovatelství s sebou nese i zvyšující se zátěž pedagogů při vedení narůstajícího počtu bakalářských prací doplněnou vědomím, že výsledky těchto prací jsou jen málokdy v praxi použitelné.

K řešení tohoto problému nás napadlo použít koncept replikace úspěšného výzkumného projektu učiteli ošetřovatelství společně s týmem studentů. Vybrali jsme si projekt RN4CAST. Zkratka znamená nurse forecasting – předpověď potřeb sester. Jedná se o významný projekt, jehož výsledky prokázaly důležitost vysokoškolského vzdělání sester a jejich dostatečného počtu na zdravotní stav pacientů. Výsledky byly publikovány v časopisech s vysokým impakt faktorem. Vedoucí projektu prof. Walter Sermeus z Katholieke Universiteit Leuven nám dal laskavý souhlas i podporu k využití jejich metodologie. V rámci řešení projektu jsme se pokusili o změnu způsobu výuky výzkumné metodologie.

Zaměření

Seznámili jsme se s „evidencí“, to znamená prostudovali jsme zásadní články týkající se projektu RN4CAST publikované v anglicky psaných časopisech The Lancet, British Medical

Journal Quality and Safety, International Journal for Quality in Health, International Journal of Nursing Studies, Journal of Advanced Nursing. Jednalo se o články, kde byla publikována zásadní zjištění, dále články týkající se designu studie a články týkající se chybějící péče.

Články byly pro potřebu výuky rámcově přeloženy do češtiny, aby s nimi mohli pracovat všichni studenti, tedy i ti, kteří angličtinu tak dobře neovládají. Na překladu se podíleli učitelé i studenti. Studenti tak získali přehled o terminologii, ujasnili si klíčová slova, udělali si vlastní výkladový slovník. Hlavním cílem ale bylo, aby se studenti mohli seznámit s výzkumnou částí – s designem studie, popisem výzkumného vzorku, metodikou sběru dat i jejich analýzou a interpretací.

Výzkumný nástroj – dotazníky

Druhý velký okruh představovala práce s výzkumným nástrojem. V případě našeho projektu se jednalo o převzatý nástroj. Prakticky to znamenalo, že jsme se nezabývali tvorbou vlastního výzkumného nástroje, ale zaměřili se na správný postup překladu dotazníku z jiného jazyka (angličtiny) do češtiny.

V případě projektu RN4CAST bylo použito několik dotazníků. Jedním se zjišťovaly názory pacientů na lékařskou a ošetrovatelskou péči, sadou dalších dotazníků se zjišťovaly názory a situace sester. Před vlastním překladem bylo důležité seznámit se s prací prof. Allison Squires, která spolupracovala s výzkumným týmem RN4CAST. Vzhledem k tomu, že evropský projekt zahrnoval 12 zemí, ve kterých se mluví 11 různými jazyky, věnovala se ve studii RN4CAST tomuto problému velká pozornost. V případě replikace jsme se zaměřili na metodiku překladu z angličtiny do češtiny a zpět z češtiny do angličtiny.

Samostatným problémem bylo získání souhlasu etické komise k oslovení pacientů a sester, tedy k vlastnímu sběru dat. Se studenty jsme zpracovávali všechny materiály, které se etické komisi předkládaly. Jednalo se o náročný úkol. Tvorba žádostí, instrukcí pro pacienty i pro sestry byla časově velmi zdouhavá, protože formulace jasných a srozumitelných vět představovala pro studenty obtížný úkol.

Po získání souhlasu etické komise bylo potřeba získat souhlas vedoucích pracovníků klinik a oddělení. Mnoho času jsme strávili přípravou prezentací, představením projektu na

poradách vrchních a staničních sester, odpovídáním na dotazy, vyjasňováním nesrovnalostí, vysvětlováním časové náročnosti a tak dále. Tuto část projektu zajišťovali především učitelé.

Sběr dat

Sběr dat proběhl v průběhu jednoho týdne. Výzkumný soubor byl stanovený převzatou metodikou pilotního šetření v rámci RN4CAST. Z každé nemocnice bylo potřeba získat 50 pacientů a 50 sester ze standardních oddělení interního typu a stejný počet z oddělení chirurgického typu. V rámci pilotního projektu jsme se studenty určili jeden týden ve zkouškovém období zimního semestru roku 2019 tak, aby bylo možno získat srovnatelná data, pokud bychom chtěli pokračovat v další fázi projektu, a to v korelaci se zdravotním stavem pacientů daných nemocnic. Tato fáze projektu se nakonec kvůli koronavirové pandemii neuskutečnila.

Výzkumné šetření představuje týmovou práci. Důležitým členem našeho studentsko-pedagogického týmu byl odborník na informační technologie z IT oddělení 3. LF UK, díky němuž sběr dat probíhal online pomocí speciální aplikace na tabletu. Studenti se učili vysvětlovat vyplňování dotazníků pacientům i sestřám a na vyplňování s nimi spolupracovat. Vedlejším, z hlediska dalšího využití ale velmi důležitým efektem byla identifikace nepřesných formulací, nejednoznačných otázek, negativních formulací. Studenti se tak v přímé praxi přesvědčili, jaký je smysl pilotního šetření a jak důležité jsou srozumitelné formulace.

Zpracování dat

Ke zpracování dat jsme použili MS Excel. Studentky, které data sbíraly a zpracovávaly, část těchto dat použily v empirických částech svých bakalářských prací. Z dat získaných jedním dotazníkem bylo zpracováno několik bakalářských prací. To bylo pro učitele velmi důležité zjištění – společným týmovým přístupem se dá zvládnout na dobré úrovni vedení většího počtu bakalářských prací.

Prezentace výsledků

V diseminační fázi našeho projektu jsme se zaměřili na prezentaci výsledků výzkumu ve spolupracujících nemocnicích, na Studentské vědecké konferenci 3. LF UK, při obhajobách bakalářských prací, na konferenci s mezinárodní účastí a při tvorbě sborníku.

Diseminace znamená šíření výsledků výzkumného šetření. V případě našeho projektu se jednalo o dvojí diseminaci. Diseminace výsledků výzkumného šetření studentů v rámci replikace studie RN4CAST proběhla ve dvou spolupracujících nemocnicích na poradách managementu klinik a nemocnic, na Studentské vědecké konferenci 3. LF UK, při obhajobách bakalářských prací. Diseminace týkající se pedagogického aspektu – učení se výzkumné metodologii tím, že výzkumnou metodologii prakticky používáme – proběhla na konferenci s mezinárodní účastí 15. února 2022.

Závěr

K výuce výzkumu formou learning by doing byl vytvořen unikátní sborník, který mapuje jednotlivé fáze tohoto pilotního projektu a který bude dále využíván při výuce předmětu Výzkum v ošetrovatelství/praxe založená na důkazech (EBP – evidence-based practice). Sborník obsahuje veškerou původní i přeloženou literaturu, výzkumné nástroje, použité formuláře a zejména originální metodické materiály pro výuku této formy výzkumu v ošetrovatelství. Jedná se o unikátní učební materiál určený nejen pro studenty, ale také pro kolegy a kolegyně, které se budou věnovat problémům ošetrovatelské péče z hlediska EBP, to znamená, že se budou zajímat o aktuální výzkumné projekty s cílem získat relevantní data a srovnání českého ošetrovatelského prostředí s evropským a světovým. 📖

Literatura

1. AIKEN L., SLOANE D. M., BRUYNEEL L. et al. Nurse staffing and education and hospital mortality in nine European countries: a retrospective observational study. *Lancet* 2014; 383(9931): 1824–1830. doi: 10.1016/S0140-6736(13)62631-8.
2. AIKEN L.H., SLOANE D., GRIFITHS P. et al. Nursing skill mix in European hospitals: cross-sectional study of the association with mortality, patient ratings, and quality of care. *BMJ Qual Saf* 2017; 26(7): 559–568. doi: 10.1136/bmjqs-2016-005567.
3. SERMEUS W., AIKEN L. H., Van der HEED K. et al. Nurse forecasting in Europe (RN4CAST): rationale, design and methodology. *BMC Nurs* 2011; 10: 6. doi: 10.1186/1472-6955-10-6.